

Kitap İncelemesi

Gönderim Tarihi: 08.11.2024

Kabul Tarihi: 11.12.2024

Yayın Tarihi: 20.12.2024

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2024, 4(2): 394-398

Book Review

Received Date: 08.11.2024

Accepted Date: 11.12.2024

Published Date: 20.12.2024

DOI Number: 10.59902/yazit.1581411

KADIRLI FOLKLORUNDA ESKİ TÜRK İNANÇLARI

Old Turkish Beliefs in the Folklore of Kadirli

İpek Nur GÜLLÜ*

ÖZ

İnsanoğlu tarih boyunca çeşitli inanış ve dinleri kabul etmiştir. Türkler de diğer toplumlar gibi tarih sahnesinde farklı dinlerden etkilenmiştir. Türkler yaşadıkları bölgenin manevi dünyası ile uyum sağladığından en son İslamiyet'e girmişlerdir. İslamiyet'in etkisi Türkler üzerinde güçlü olsa da Türklerin eski inançlarını yaşatmaya çalıştıkları, töre ve geleneklerini dinle birlikte sürdürme gayretinde oldukları da görülmektedir. Folklor çalışmaları toplumların tarihî süreçlerini görme, yaşam biçimlerini anlama, düşünce ve duygu dünyalarına tahlil etme açısından kıymetli eserlerdir. Kadirli Folklorunda Eski Türk İnançları adlı çalışmada konargöçer bir yapıya sahip olan Kadirli ve yöresinin zengin kültüründe yer alan eski inanç ürünleri de folklor aracılığı ile aktarılmaktadır. Mehmet Çeribaş çalışmasında ortaya koyduğu değerleri Türk kültürünü yansıtan bir halıya benzetmiştir. Araştırmacı Kadirli yöresinin kültürel dokusunun içerisindeki değişimleri dönüşümleri Türklerin tarihsel çizgisine dikkat ederek vermektedir. Halk biliminin kuram ve yöntemleri kullanılarak bu çalışmada elde edilen verilerin titizlikle incelendiği anlaşılmaktadır. Çalışmada insan yaşamı doğum, evlenme ve ölüm olarak üç döneme ayrılmıştır. Bu üç dönemde yapılan uygulamalar derleme çalışması ile aktarılmaktadır. Böylece Kadirli ve yöresinde eski Türk inançlarının kaynaklarına ve ilk şekillerine ulaşılmağı istenmiştir. Bu makalede ele alınan eserin inanç folkloruna katkısı, saha çalışmasının önemi, Kadirli ve yöresinin tanıtılmasındaki rolü değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Din, inanış, folklor, eski Türk inanışları, Kadirli ve yöresi

ABSTRACT

Humanity has accepted various beliefs and religions throughout history. Turks, like other societies, have been influenced by different religions in the historical scene. Turks have recently converted to Islam because they have adapted to the spiritual world of the region they live in. Although the influence of Islam is strong on Turks, it is also seen that Turks try to keep their old beliefs alive and continue their customs and traditions together with religion. Folklore studies are valuable works in terms of seeing the historical processes of societies, understanding their lifestyles, and analyzing their worlds of thought and emotion. In the study titled Ancient Turkish Beliefs in Kadirli Folklore, the old belief products in the rich culture of Kadirli and its region, which has a nomadic structure, are also conveyed through folklore. Mehmet Çeribaş likened the values he put forward in his study to a carpet reflecting Turkish culture. The researcher gives the changes and transformations in the cultural texture of Kadirli region by paying attention to the historical line of the Turks. It is understood that the data obtained in the study was meticulously examined using the theories and methods

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir-Türkiye. E-posta: ipek.deniz42@hotmail.com. ORCID: 0009-0004-1916-0693.

of folklore. In the study, human life is divided into three periods as birth, marriage and death. The practices carried out in these three periods are conveyed with a compilation study. Thus, it was aimed to reach the sources and first forms of old Turkish beliefs in Kadirli and its region. In this article, the contribution of the work discussed to the folklore of belief, the importance of field work, and its role in the promotion of Kadirli and its region will be evaluated.

Keywords: Religion, belief, folklore, ancient Turkish beliefs, Kadirli and its region

Çeribaş, Mehmet (2021). *Kadirli Folklorunda Eski Türk İnançları*. Çanakale: Paradigma Akademi Yayınları, 259 sayfa

İnsan, doğası gereği dünyaya geldikten sonra sığınabileceği, korunacağı bir varlığa ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaçtan kaynaklı dünyada farklı zamanlarda farklı toplumlarda birçok yaratıcı ortaya çıkmıştır. İnanmanın en yaygın şekli, var olan dinlerden birine inanma, bir inanç sistemine bağlanma şeklinde ortaya çıkar. Din yoluyla insan, bir şeye, hayatının gidişatında etkili saydığı değerli bir şeye sıkıca bağlanır. Bağlanmak bağlayıcı, sınırlayıcı, hatta tutsaklaştırıcı olsa da sanki kaybolmamak, düşmemek, dağılmamak, yok olmamak için de gereklidir (Atay, 2009: 17).

Bütün toplumlar gibi Türkler de tarih boyunca çeşitli dinleri kabul etmişlerdir. Ancak bilindiği gibi Türkler, tarih boyunca hiçbir zaman bütün Türklük dairesi halinde bir tek dini kabul etmemişlerdir. Mehmet Çeribaş'a göre Türkler, Budizm, Manihaizm; Zerdüştilik, Hristiyanlık, Musevilik ve son olarak da İslamiyet'in tesiri altında yaşamışlardır. Bu kadar din değiştiren Türklerin bu özellikleri, yaşadıkları bölgenin manevi dünyasıyla, stratejik düşünme ve kolayca siyasi karar verebilme özellikleriyle paralellik arz etmektedir. Türkler büyük oranda stratejik ve siyasi sebeplerle din değiştirmişler, zorunda olmadıklarında veya kendilerini bir şekilde koruma duygusuna kapılmadıkları dönemde din değiştirmeyi düşünmemişlerdir. Bu nedenle Türkler, hangi dini seçerlerse seçsinler, geçmişten gelen birçok özelliklerini, dinî-mistik anlayışlarını yaşatmayı becermişlerdir. Günümüzde bile İslam'ın çok güçlü tesirine rağmen, Türklerin eski inançlarını yaşatma konusunda inatçılıkları göze çarpar (2021: 26). Bu konudaki inatçılıklarını folklor aracılığı ile daha iyi anlamaktayız. Folklor ürünleri toplumların yaşadığı tarihî süreçleri, değerleri, dinî inanışları, gelenek ve görenekleri doğrudan yansıtan bir ayna konumundadır. Nesilden nesile aktararak gelen bu ürünler derleme yöntemi ile ortaya çıkarılmaktadır. Geçmişten günümüze kadar var olan ürünler çeşitli şekillerde karşımıza çıkar.

İnanış, ilkel zamanlardan itibaren insanların yaşamlarında önemli bir rol oynar. Herkesin inandığı bir din, etkili kurallar sistemi ile insanların yaşamlarına yön verir. Ayrıca dinin farklı özelliklere sahip insanlar veya toplumlar arasında birleştirici güce sahip olduğu da görülmektedir. Türk toplumu da bu etkileşimlerle tanışmıştır. Diğer toplumlar gibi Türkler de dinî, kültürel, siyasi, coğrafi vb. etkilerin sonucu birçok inanışı kendi bünyesine alarak günümüze kadar gelmiştir. Türklere dışardan giren inanç ve kültürel unsurlar büyük oranda bir boya ve dekor unsur

olarak kalmış, sosyal yapının içinde hiçbir zaman asıl inanç oğelerinin yerini alamamış, bu unsurlarını çoğunlukla öz inanç unsurlarınıyla birleştirerek yeni bir ahenk yaratmasını bilmişlerdir (eribaş, 2021: 10).

Kadirli yöresinin ve bölge insanlarının konargöçer hayatı zengin bir kùltür sahası ortaya çıkar mıştır. Bu sahada yer alan geçiş dönemi dediğimiz doğum, evlenme, ad verme; dùėin gelenekleri, ölüm gibi inanç ve uygulamalar ele alınarak tasvir edilmiş, bu tasvirler sonucunda elde edilen veriler sunulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu veriler ışığında eribař, Kadirli ve yöresini tarihî, coğrafi, ekonomik ve sosyokùltürel yönlerden tanıtarak yörenin eski Tùrk inançları bağlamında bir inanç haritası çıkarmaya çalışılmıştır. Bu haritadaki çizgilerin eski Tùrklerin inanç haritasıyla ne kadar benzerlik arz ettiği tarihî dönemlere bağlı kalınarak incelenmiştir. Bu incelemede, Tùrklerin hangi inanç dairelerine dâhil olursa olsun, kùltürel hayatındaki değişimlerin hiçbir zaman içsel (tamamen farklılaşma) değil, dışsal (şekli) olduğu sonucuna varılmıştır (2021: 11). Ayrıca bu çalışma halk biliminin kurum ve yöntemleri esas alınarak Tarihî-Coğrafi Fin Yöntemi ile şekillendirilmiştir.

Kitabın birinci bölümü “Kadirli’nin Tarihî, Coğrafi ve Kùltürel zellikleri” başlığını taşımaktadır. Bu bölüm dört ana başlığa ayrılmıştır. Birinci ana bölümde Kadirli’nin tarihî ve adını nereden aldığı geniş bir çerçevede verilmiştir. İkinci ana bölümde ise Kadirli ve yöresinin coğrafi şekilleri, konumu, iklim özellikleri ve sınırları içerisinde yer alan önemli akarsularından bahsedilmiştir. Çalışmada ayrıca verilerden hareketle yıllar üzerindeki nüfus hareketlilikleri de verilmiştir. Üçüncü ana bölümde Kadirli ve yöresinin kùltürel değerlerini yansıtan cami ve türbeler tanıtılmıştır. Son ana bölümde ise Kadirli ve yöresinde dil, kùltür ve edebiyat bakımından çeşitli ürünler incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Kadirli ve yöresinin Mehmet eribař’ın memleketi olması, araştırmacının söz konusu kùltürel doku içinde yetişmesi, bölgenin kùltürne hâkim olması daha dikkatli ve titiz davranmasına neden olmuş, araştırma bu bakımlardan alana önemli katkılar sağlamıştır.

Kitabın ikinci bölümü “Tùrklerin Eski Dinleri ve şamanizm Meselesi” başlığını taşımaktadır. Eserin bu bölümünde konargöçer hayata sahip olan Tùrkler hakkında bilgi veren in, Tùrk, Bizans, Arap ve Fars kaynakları üzerinde durulmuştur. Tùrklerin geçmişten günümüze kadar çeşitli faktörlerin (gebelik, hayat şartları, yıkımlar vb.) etkisiyle farklı dinlere maruz kaldığı görülmektedir. Alt başlıklar altında bu dinler ve özellikleri anlatılmıştır. Bu dinlerin ortaya çıktığı dönemin şartları da göz önüne alınarak insanların nasıl bu dinleri benimsedikleri ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Ayrıca Tùrklerin bu dinlere geçme sreerindeki etkenlere de yer verilmiştir. Son kısımda şamanizm’in Tùrklerin eski dini olup olmadığı konusu ele alınmıştır. Birçok bilim adamının konu hakkındaki çalışmaları da incelenmiştir. Tùrk bilim dünyasında konuyla ilgili farklı görüşler ortaya konulmuştur. eribař, edindiği bilgiler ışığında şamanizm’in bir din olmadığını, yaşamın belli yönleriyle ilgilenen büyüsel bir sistem olduğunu; şaman adı verdiğimiz kâhin, hekim, doktor olarak adlandırılan kişi aracılığıyla yer altı ve gökyüzüne seyahat yapan, Tanrı’ya

ve Erlik'e kurban sunarak ruhu iyileştirdiği düşünölen bir uzmana Şaman denildiğini ileri sürmüştür. Çeribaş'a göre Şamanizm sadece Türkler arasında yaygın değildir, birçok ilkel kavimde görülür, Türklerde bu kadar ön plana çıkması sistematik bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Türklerin eski dininin Şamanizm olmadığını düşünölen bilim adamlarının çoğu, eski Türk dinî için Gök Tanrı Dinî adlandırmasının doğru olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu adlandırma günümüzde genel olarak kabul görmüş adlandırmalardan biridir.

Kitabın üçüncü bölümü "Gök Tanrı ve İyeler" başlığını taşımaktadır. Eski Türklerdeki Tanrı inancının Arap ve Türklerin yaşam şartlarından kaynaklı olarak tek Tanrı inancı ile benzerlikler gösterdiği ortaya konulmuştur. Halk inançlarında önemli bir yeri olan iyeler, eserde alt başlıklara ayrılarak temsil ettikleri unsurlar aracılığıyla halk arasında var olan inanışların kültürümüze etkilerinden bahsedilmiştir. Çeşitli iyelerin özellikleri verilirken halk arasında yaşayan kùltlerde eski inançlarla örtüşerek yöre halkının hafızasında varlığını koruduğunu göstermektedir.

Kitabın dördüncü bölümü "İnsan Hayatının Kriz Dönemleri: İnançlar ve Uygulamalar" başlığını taşımaktadır. Sedat Veyis Örnek'e göre insan hayatı başlıca üç döneme sahiptir. Bunlar doğum, ölüm ve evlenmedir. Çeribaş bütün insanların bu üç döneme ait gelenek, görenek ve töre olarak adlandırılan kùltler meydana getirdiklerini, bu inanç ve pratiklerin toplumun sosyal yaşantısına göre şekil aldıklarını açıklar. Doğum hayata atılan ilk adım olduğu için çocuk dünyaya gelmeden koruyucu faaliyetler başlar. İlk olarak hamilelik dönemi önemsendiğinden inanç sistemimizde çeşitli uygulamalarla bu süreç başlamıştır. İkinci kriz dönemi olan evlenmedir. Büyük törenler eşliğinde düzenlenen evlilikler içinde barındırdığı unsurlar ile inanç sistemimizi ortaya koyar. En son insanın ölümü ile birlikte her şey sona erse de ölen kişinin akrabaları tarafından çeşitli uygulamalar yerine getirilir (2000: 131-134). Eserde bu üç dönemin Türk coğrafyasında ve Kadirli yöresinde hangi yönlerle ortaya çıktığı bazen tasviri bazen de tahlili bilgilerle verilir. Çalışmada Kadirli ve çevresinde yaşayan otuz altı kişi ile derleme yapılmış olup bu dönemde yapılan uygulamalar detaylı bir şekilde derlenerek açıklanmıştır. Esere sözlü olarak yapılan derlemenin yanı sıra derlenen bilgileri destekleyen görseller de eklenmiştir.

Sonuç kısmında eserde kültürümüzde yer alan inanç ve uygulamaların araştırılması üzerinde durulmuştur. Çeribaş, bu çalışmasında Tarihî-Coğrafi Fin Yöntemini esas alarak eseri oluşturmuştur. Kadirli ve çevresinin zengin bir kültüre sahip olması, Türk boylarının bölgede yoğun olarak yaşaması ve bu boyların konargöçer yaşamı sürdürmesi araştırmacının inanç unsurlarına ulaşmasını kolaylaştırmış ve çalışmada zengin veriler ortaya konmuştur. Çalışmasındaki folklor ürünlerini Türk kültür halısına benzeten Çeribaş, bu bağlamda ana renklerden hangi ara renklere gidileceğini daha iyi anlatmaya, kültürümüze yön veren değerler sistemini anlaşılır hale getirmeye çalışmıştır. Çalışmada kültürümüzdeki önemli

unsurların ne olduğu, geçmişteki değerlerimizin neler olduğu gibi sorulara cevap bulunmuştur. Eserin genelde halk bilimi, özelde halk inançları ve Kadirli yöresi alanında çalışma yapacak araştırmacılara yol gösterici olacağı görülmektedir. Çalışma ayrıca Kadirli ve yöresini tarihî, coğrafi ve sosyokùltürel bağlamda tanımak, anlamak asında da alana büyük katkı sağlamaktadır.

Kaynakça

Atay, Tayfun (2009). *Din Hayattan ıkar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

eribaş, Mehmet (2021). *Kadirli Folklorunda Eski Türk İnançları*. Çanakale: Paradigma Akademi Yayınları.

rnek, Sedat Veyis (2000). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.

Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" erevesinde aşağdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu alışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu alışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili herhangi bir destek veya teşekkür beyanında bulunulmamıştır.

ıkar atışması Beyanı: Bu çalışmanın araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar atışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu alışma ile ilgili yazarın beyan ettiği herhangi bir not bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu alışmanın tm blmleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: No statement of support or acknowledgement was made by the author regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this study.

Author's Note: There are no any notes declared by the author regarding this study.

Author Contributions: All sections of this study have been prepared by a single author.